KUNTALIITTO | Kommunförbundet

Lausunto
27.5.2021
279/03.01.01/2021

Eduskunnan suuri valiokunta

VNS 7/2021 vp Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta *Vahva ja yhtenäinen EU - kohti kestävämpää Euroopan unionia*

Suomen Kuntaliitto esittää lausuntonaan valtioneuvoston selonteosta seuraavaa:

Kuntaliitto toteaa, että Euroopan unioni on muuttanut alue- ja paikallishallinnon toimintaympäristöä kaikissa jäsenmaissa. Huomattava osa EU:n lainsäädännöstä ja ohjelmista pannaan täytäntöön alue- ja paikallistasolla. EU-lainsäädännön vaikutus kuntiin on erityisen suuri Suomen kaltaisissa maissa, joissa kuntien toimiala on laaja. Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan EU vaikuttaa jollain tavalla noin 60 prosenttiin kuntien tehtävistä tai päätöksistä.

Kunnat ja maakunnat voivat hyödyntää EU:n tarjoamia rahoitusmahdollisuuksia toimintansa kehittämiseen ja elinvoiman lisäämiseen, mutta säädösten toimeenpanosta aiheutuvat kustannukset tulisi myös riittävästi kompensoida. Kuntien ja maakuntien edustajat toimivat jäseninä Euroopan alueiden komiteassa, joka on alue- ja paikallishallinnon suora vaikutuskanava EU:n päätöksentekoon.

Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, ettei valtioneuvoston selonteossa ole riittävästi huomioitu alue- ja paikallistason merkitystä EU-politiikassa.

EU -lainsäädännössä on mahdollistettava kansallisten, alueellisten ja paikallisten vahvuuksien hyödyntäminen joustavasti ja tehokkaasti. Liian yksityiskohtaista sääntelyä tulisi välttää.

Ilmastoneutraali EU vuoteen 2050 mennessä

Kuntaliiton näkemyksen mukaan Suomen yleiset linjaukset Ilmastoneutraali EU vuoteen 2050 mennessä osa-alueella ovat kannatettavia. EU -politiikan ilmasto-, kiertotalous-, luonto- ja digitalisaation kestävyystavoitteet ja toimet parhaimmillaan tukevat suomalaisten kuntien työtä kestävän kehityksen eri osa-alueilla. Lukuisat suomalaiset kunnat ja kaupungit ovat asettaneet EU:takin kunnianhimoisempia ympäristötavoitteita ja etenevät niitä kohti

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

suunnitelmallisesti. Kuntien eteneminen ympäristötavoitteissa edellyttää EU-tason politiikalta pitkäjänteisyyttä, johdonmukaisuutta ja paikallisten tarpeiden ymmärtämistä.

Ilmasto

Kuntien ja alueiden keskeinen asema ilmastotavoitteiden toimeenpanossa on tunnustettu. Kuntaliitto korostaa, että tämän tulee tarkoittaa kuntien ja alueiden mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon sekä resurssien kohdistamista niiden ilmasto- ja kiertotaloustyön tukemiseen. Ilmastotavoitteiden toimeenpanoon liittyvät paikallistason valinnat ja investoinnit (esimerkiksi maankäyttö, energiantuotanto) edellyttävät ratkaisujen ympäristö-, terveys- ja talousvaikutusten kokonaisvaltaista tarkastelua ja luottamusta pitkän aikavälin tavoitteisiin. Sopimuksellisuus, kumppanuudet ja muut kannustinelementit ovat osoittautuneet tuloksellisiksi paikallisen ilmasto- ja energiatehokkuustyön vauhdittamisessa. Näitä menettelyjä voisi yhteiskehittää edelleen huolehtien samalla toimenpeenpanon rahoituksesta. Sopimuksilla ei kuitenkaan tule valuttaa EU- ja kansallisen tason tavoitteiden rahoitusvastuuta kunnille. Sopimus on kahden osapuolen välinen menettely, jossa osapuolet sopivat keskenään tasapuolisista velvoitteista ja panostuksista yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. EU-tason ohjauskeinojen tulee mahdollistaa paikallistason kustannustehokkaat, erilaisiin olosuhteisiin soveltuvat ratkaisut, joissa hyödynnetään joustavasti ja tehokkaasti alueelliset sekä paikalliset vahvuudet. Läheisyysperiaatteen noudattaminen ilmasto- ja energiapolitiikassa on kuntien ja alueiden vaikuttavan työn edellytys.

Kiertotalous

EU:n kiertotalouspolitiikassa on erityisen tärkeää ottaa huomioon myös kuntien näkökulmat, jotta Eurooppaan saadaan koko yhteiskunnan kannalta toimiva kiertotalousmalli. Kunnat toimivat omalla vastuullaan olevien palvelujen lisäksi alueellaan muiden kiertotalouden toimijoiden alustana ja parhaimmillaan kiertotaloussiirtymän vauhdittajina tarjoten mahdollisuuksia kiertotalousliiketoiminnalle ja asukkaidensa kiertotalouden tavoitteiden mukaiselle arjelle. Jätehuollon kehittämisessä on muistettava, että julkisen jätehuollon tarkoituksena on varmistaa kiertotalouden tukemisen ohella tasapuolisesti ja kustannustehokkaasti toimiva yhdyskuntajätehuolto ja ehkäistä jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa sekä terveys- ja ympäristöhaittoja. Kuntalaisten jätehuollon kehittämisen ja toimeenpanon kokonaisvastuun tulee pysyä julkisella taholla. Erityisesti pakkausjätteiden tuottajavastuun ja muidenkin tuottajavastuumallien muutoksissa tulee ottaa huomioon kuntien merkittävä rooli asumisen jätehuollossa ja mahdollistaa niille riittävät toimivaltuudet. Muutoin on riski siirtyä osaoptimoivaan ja tehottomaan kiertotalousmalliin. Kierrätyksen lisäämisen tulee perustua markkinoiden imuun ja tukea aitoa talousmallia. Toimien ei tule johtaa heikkolaatuiseen ja asukkaille kalliiseen kierrätysjärjestelmään. Siksi pelkästään jätehuoltotoimet eivät ole riittäviä, vaan kiertotaloutta tukevien markkinoiden imuvoimaa on kasvatettava erilaisin toimin. Kuntaliitto tukee komission pyrkimyksiä kehittää tuotesuunnittelun vaatimuksia kohti ympäristömyönteisempiä ja kestävämpiä tuotteita.

Puhdas ympäristö

EU-säätely vaikuttaa merkittävästi kuntien ympäristötehtävien hoitoon. Kuntaliiton mielestä on tärkeää, että EU:n ympäristöpolitiikka tukee jäsenvaltioiden mahdollisuuksia turvata luonnonvarojen kestävä käyttö ja puhdas ympäristö. Tulevaisuudessa olisi keskityttävä yhä enemmän voimassa olevan lainsäädännön tehokkaaseen täytäntöönpanoon ja kehittämiseen. Suomen kaltaisissa maissa, joissa paikallisilla viranomaisilla on huomattava vastuu ympäristösäädösten toimeenpanossa ja niiden valvonnassa, tulee toimeenpanon tuki kohdistaa kuntiin. Kuntien vaikutusmahdollisuuksia tulee edistää kansallisessa ja ylikansallisessa säädösvalmistelussa. Säätelyssä ja muissa ohjauskeinoissa Suomen

kuntien ja maakuntien erityisolot on otettava huomioon. EU-tasolla ei tule luoda ylisääntelyä, joka vaarantaa kuntien tuottamia, ympäristön tilaa parantavia välttämättömyyspalveluja, kuten kohtuuhintaisen ja kattavan vesihuollon.

Luonnonmonimuotoisuus
Kuntaliitto pitää tärkeänä, että EU:n biodiversiteetti tavoitteiden toimeenpanossa kuntien rooli tavoitteiden toimeenpanijoina ymmärretään monipuolisesti ja samalla huolehditaan kuntien mahdollisuuksista yhteensovittaa maankäytön muut tarpeet luonnon monimuotoisuustavoitteisiin. Kuntien luonnonsuojelua edistäviä kannustimia on vahvistettava siten, että ne mahdollistavat laajasti erilaisia paikallisesti hyväksyttäviä luonnonsuojelutoimia erityisesti suojelualueiden ulkopuolella. Kannustimiksi eivät riitä vain verkostoitumisen ja tavoitteiden asettamisen ja seurannan mahdollisuudet, kuten tähän tarkoitukseen luotu Green City Accord, vaan tarjottava on myös kunnille käyttökelpoista rahoitusta ja informaatiotukea biodiversiteettitoimiin. EU:n biodiversiteettistrategian toimeenpanossa luonnon monimuotoisuuskysymyksiä tulee tarkastella yhdessä ilmastokysymysten kanssa. Tavoitteena tulee olla luonnonsuojelun valtavirtaistaminen, ja erityiskysymyksenä on syytä tarkastella luonnon monimuotoisuuden hyvinvointivaikutuksia kiivaasti kaupungistuvassa Euroopassa.

Digitaalisuus
Digitaalisuus tehostaa kuntien palvelutuotantoa ja tietojohtamista,; mahdollistaa kunnan palveluiden saatavuuden mistä ja milloin vain sekä edistää paitsi vähähiilisyyttä myös alueiden välistä tasavertaisuutta.

Koneluettavat rakennusten ja infran tiedot mahdollistavat automaattisen analysoinnin ja laajan hyödyntämisen päätöksenteon tukena. Suomi on yksi maailman edelläkävijämaista rakennusten IFC- mallien hyödyntämisessä rakentamisessa. Malleihin tallennettu tieto rakennusmateriaaleista, lämmitysmuodoista, energiatehokkuuspotentiaalista jne. voi olla tulevaisuudessa merkittävä osa rakentamisen ilmastovaikutusten arviointia ja seurantaa.

Digitalisaation kehittämisessä tulee huomioida eri toimijoiden roolit yhteiskunnassa. On tärkeää, että digikehitysrahoitusta ohjataan myös kuntiin, joilla on merkittävä rooli maankäytön ja rakentamisen ohjauksessa ja valvonnassa sekä infran, kuten katujen ja vesijohtoverkostojen rakennuttamisessa ja ylläpidossa sekä paikallisen tason ympäristösuojelussa.

Oikeudenmukainen siirtymä sekä kannustava alue- ja rakennepolitiikka

Selonteon näkemys ilmastopolitiikan toimien sosiaalisesta ja alueellisesta oikeudenmukaisuudesta on sinänsä kannatettava. Tavoitteena on tuolloin kohdentaa tuki niille alueille, toimialoille ja työntekijöille, joita muutos erityisesti koskee. Kansalliset ja alueelliset olosuhteet ja- tarpeet tuelle tulisi huomioida paljon joustavammin. Esim. oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta (Just Transition Fund), tulee tukea turvetuotannon alasajoon liittyviä seurauksia, kuten mm. turvetta energialähteenään käyttävien lämpölaitosten uusia investointeja.

Alue- ja rakennepolitiikan painotukset kilpailukykyä, sosiaalista osallisuutta sekä vihreää ja digitaalista siirtymää tukeviin uudistuksiin ovat tärkeitä, kuten selonteossa todetaan. Tulevaisuudessa on tärkeää tarkastella sitä, miten kehittyneisyyserojen kaventuminen eri puolilla Eurooppaa edistyy. Suomelle pohjoiset harvaan asutut alueet ovat liittymissopimuksen mukaisesti edelleen erityiskysymys, joka tulee pitää esillä myös tulevaisuudessa.

Selonteossa on varsin niukka tavoitteenasettelu alue- ja rakennepolitiikan osalta. Suomessa alue- ja rakennepolitiikan avulla tullaan viemään eteenpäin vihreää kasvua ja digitalisaation hyödyntämistä. Tulevalla EU-ohjelmakaudella 2021-2027 tuettavilla kehittämistoimilla ja -investoinneilla luodaan mm. tutkimus- ja yritysperustaa, joka pystyy kilpailemaan niin eurooppalaisilla kuin globaaleilla markkinoillakin. Vaikka Suomen saanto on euromääräisesti vaatimaton, on sen vipuvaikutus muiden kehittämis- ja investointivarojen suhteen merkittävä. Varojen tehokas kohdentaminen ja hyödyntäminen ovat avainasemassa.

Muita huomioita

Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, että laajempi maaseudun kehittämisen näkökulma osana yhteistä maatalouspolitiikkaa puuttuu. Nyt yhteistä maatalouspolitiikkaa tarkastellaan selonteossa lähinnä luonnonvarojen kestävän käytön näkökulmasta.

Selonteko ei sisällä tavoitteita Euroopan laajuisten yhteyksien kehittämisen osalta. EU:n komissio on käynnistänyt TEN-T -asetuksen (asetus suuntaviivoista Euroopan laajuisen liikenneverkoston kehittämiseksi) uudelleenarvioinnin kuluvan vuoden aikana. Ydinverkkokäytävän laajennuksen yhteydessä määritellään uudet solmukohdat ja kaupunkisolmukohdat. Suomen tulee olla tässä työssä aktiivisesti mukana huomioiden valintojen vaikutukset alueiden elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyn kehittymiseen. Tavoitteena on oltava EU-saannon maksimointi kaudella 2021-2027 tukikelpoisten projektien määrän kasvun kautta. Tärkeiden raitioliikennehankkeiden tulee sisältyä kaupunkisolmukohdille suunnatun tuen piiriin.

Kestävään ja älykkääseen liikkumiseen siirtyminen on tärkeä tavoite, jonka saavuttamisessa on huomioitava Euroopan unionin alueelliset eroavaisuudet. Kaikki keinot eivät välttämättä ole parhaita Suomen maantieteellisten olosuhteiden, harvan asutuksen sekä pitkien etäisyyksien ja kuljetusmatkojen takia. Liian tarkkaa sääntelyä EU-tasolla tulee välttää. Paikallisilla ja alueellisilla julkisilla toimijoilla tulee olla harkintavaltaa valittaessa paikallisiin olosuhteisiin sopivimmat kustannustehokkaimmat ratkaisut.

Kaiken kaikkiaan kuntien hallinnollista ja taloudellista taakkaa lisääviä säädöksiä on vältettävä. Suomen EU-asioiden valmistelussa ja edunvalvonnassa on tärkeää huomioida toimivaltajakoon liittyvät asiat. EU:n tasolla on syytä keskittyä suuriin asioihin ja ihmistä lähellä olevat pienemmät asiat tulisi pitää kansallisella tasolla. Kansalaisten luottamus ja hyväksyttävyys vahvistaa unionin yhtenäisyyttä ja sen maailmanlaajuista vaikutusvaltaa.

SUOMEN KUNTALIITTO

Ulla Karvo
johtaja

Annukka Mäkinen
kehittämispäällikkö